

Sobre l'itinerari de Jacob de Paddan-Aram a Siquem passant per Maḥanaim

Desitjosos d'aportar no sigui més que una petita pedra al monument-homenatge que hom es proposa d'aixecar a l'insigne escriptorista Rnd. P. Andreu Fernández, S. J., amb motiu de l'ocorrença dels seus noranta anys, transcorreguts en una assídua aplicació a l'estudi de tots els rams de les Lletres Sagrades, hem cregut fer-li cosa plaent, tot escollint el present tema sobre un episodi de la vida de Jacob que es relaciona amb la qüestió tan debatuda pertocant la identificació de la ciutat de Maḥanaim. Qüestió aquesta que pertany a la Palestinologia, matèria bíblica a la qual el referit Rnd. Pare consagrà diferents estudis, que reunits en un volum constitueixen l'excel·lent publicació que porta el títol de **PROBLEMAS**.

* * *

M A Ḥ A N A I M

Aquest argument ja de si prou abstrús i difícil per la varietat d'opinions pertocant la seva situació, des de fa una vintena d'anys ha vingut a complicar-se per un article del P. de Vaux en *R. B.* 1941, p. 23 i seg., on, contra tota versemblança, és propugnada la situació de Maḥanaim a Tell Heḡaḡ, a la regió transjordànica de la Belcā i al S. del riu Jaboc, quan, fins fa poc, tothom sense excepció l'ha col·locat al N. d'aquest torrent. Opinió aquella, que avui pot atribuir-se exclusivament a l'Escola Bíblica Dominicana de Jerusalem, com sigui que apareix en l'Atlas de la Bíblia del P. Grollenberg, O. P., i en la *Géogr. de la Terre Sainte* del P. Du Buit, O. P., p. 119.

Qui sap si amb la Bíblia a la mà serà possible projectar ara alguna llum sobre semblant qüestió.

Obrim, doncs, la Bíblia i mirem de seguir atentament el relat que Gen 31-33 ens ofereix pertocant el retorn de Jacob vers Canaan des

de Paddan-Aram fins a Siquem, tot parant esment en cada una de les seves etapes que, a guisa de fites, marquen successivament el seu itinerari. Aquestes fites són: 1) partença de Paddan-Aram; 2) Mişpà (muntanya de Galaad); 3) Maḥanaim; 4) pas del Jaboc; 5) Fanuel; 6) vers Seïr; 7) encontre amb Esaú; 8) cap a Succot; 9) entrada a Siquem.

1) PARTENÇA DE PADDAN-ARAM.

Feia vint anys que Jacob hi arribava, aconsellat de la seva mare Rebeca, per tal de posar-se a l'abric de les ires del seu germà Esaú. Transcorreguda aquesta tongada d'anys, quan Jacob hagué esposat les dues filles del seu oncle Laban, i esdevingut ric, una veu del Senyor li digué: «Apa! surt d'aquesta terra i torna a la terra de la teva parentela» (Gen 31, 13), Jacob obei a l'instant i, una volta reunida la seva família i aplegades les ramades, partí de Paddan-Aram sense haver pres comiat del seu oncle Laban, que es trobava lluny d'allí, ocupat en la tossa dels seus ramats, i seguí, com és de creure, el mateix itinerari que en altre temps el seu avi Abraham en el seu viatge de Haran a Canaan (Gen 12, 5). Ara, que en haver arribat a Damasc, en lloc de prosseguir pel camí de mà dreta que l'hauria introduït al cap de poc i directament a Canaan, preferí continuar en direcció de Transjordània avall; a Canaan ja hi entraria després d'haver-se reconciliat amb el seu germà Esaú que residia a la Idumea, únic fet que el preocupava exclusivament i que explica el seguit de bona part del que s'anirà exposant. Entretant, passats tres dies, Laban que havia estat informat de la fugida sobtada del seu gendre, indignat, reuneix sense tardança el personal de la seva casa, i corre a l'encalç de Jacob, decidit a fer-li alguns retrets per haver-se comportat, segons ell, tan insensatament. Set dies transcorregueren abans no l'hagué aconseguit a la muntanya de Galaad.

2) LA MUNTANYA DE GALAAD.

Jacob havia ja fixat aquí les seves tendes, ço que també feren Laban i els seus en arribar-hi (Gen 31, 22 i seg.). L'encontre fou més pacífic que no es preveïa. Déu havia vetllat perquè res de malastruc no s'esdevingués al seu servent Jacob (Gen 31, 29). És per això que, quan els mutus retrets entre gendre i sogre anaven a degenerar en altercat, hi hagué un sobtat canvi d'escena, i Laban invità Jacob a fer un pacte, posant Déu com a testimoni (Gen 31, 44). Acte seguit fou erigida una estela i un munt de pedres que prengué el nom de Mişpà (lloc d'aguait), destinat a salvaguardar les filles de Laban (Gn 31, 49. 50), i de Galaad (munt del testimoni), destinat a fixar els límits entre Jacob i Laban, és a dir, entre Israel i Aram (Gen 31, 51 i 52). Aquesta entitat geogràfica que d'ara en davant prendrà sovint el nom de Mişpé

Galaad (Jtg 11, 29), estava certament emplaçada al N. del torrent Jaboc, puix Jacob no havia passat encara el seu gual. Allí el situen alguns passatges de la Bíblia, com és ara Num 32, 39-40; Deut 3, 15; Jos 17, 6 i la generalitat dels exegetes, que el cerquen a la vora del G. 'Ağlün, sense poder arribar a fixar-lo amb precisió.

L'endemà Laban, una volta hagué pres comiat del seu gendre i de les seves filles i fills (Gen 32, 1), se'n tornà al seu país, mentre que Jacob reprengué el seu camí cap a Seïr, tot pensarós i pregonament angoixat a mesura que s'anava apropant l'encontre amb Esaú. A aquest fi es dirigí al gual més important de la Transjordània per a la travessia del Jaboc, tocant, pot dir-se, a una antic centre d'habitació.

Estava per arribar-hi quan li eixiren a l'encontre àngels de Déu, i digué Jacob tot d'una quan els veié: «aquest és el campament (*maḥne*) de Déu, i anomenà aquell lloc *Maḥanaim*» (Gen 32, 2 i 3).

3) MAḤANAIM.

Centre habitat, destinat a desplegar un paper preponderant durant els regnats de David i Salomó. D'aquí l'interès dels palestïnòlegs per a fixar-li un lloc en el mapa de la Transjordània; tasca relativament fàcil, si hom para esment a les dades subministrades pel text sagrat pertocant la seva situació:

a) Al N. del torrent Jaboc, com sigui que Jacob, que del septentrió davallava vers al migjorn, no passà el gual del torrent (Gn 32, 23) fins després de l'aparició del àngels (ib., 32, 1-3);

b) no lluny del mateix torrent Jaboc, com sigui que Jacob passà el seu gual després d'haver romàs durant la nit al campament de Maḥanaim i abans de l'alba del dia següent (ib., 32, 26);

c) als límits entre les tribus de Gad i de Manassès oriental (Jos 13, 26.30);

d) molt endins de la conca del Jaboc, per tal com, segons 2 Sam 2, 29, Abner, una volta passat el Jordà va recórrer tot el Bitron¹, ço és tota la conca gorgjosa i horitzontal del Jaboc, o d'algun altre wady que des de la plana del Jordà embocava vers el país de Galaad;

e) pel camí que condueix directament a Seïr, o vers el camp d'Edom oriental;

f) en un lloc fortificat;

g) prop dels ammonites (2 Sam 7, 27).

Amb aquesta pauta al davant serà ara fàcil mesurar el grau de pro-

¹ La Bíblia de Jerusalem tradueix: «després d'haver caminat tota la matinada», que pel cas ve a ésser el mateix.

babilitat de les principals opinions emitides pertocant l'emplaçament de Maḥanaim:

a) *Maḥna* a uns 4 kms. al N. de 'Aḡlūn, i uns 17 kms. a l'E. del Jordà; hipòtesi adoptada per molts (cf. *Lib. An.*, 2, 244 i seg.), atrets possiblement per la semblança entre *Maḥanaim* i *Maḥna*. Les seves ruïnes, però, són d'una importància molt secundària, i es troba massa lluny (uns 20 kms. en línia recta) del torrent Jaboc contra el que suposa Gen 32, 22.

b) *Tulul eḏ-Dahab*, a 10 kms. a l'E. del Jordà i a 5 dins de la muntanya. És la hipòtesi proposada per Dalman (P. I. B. 1913, p. 68-73) a la qual s'han adherit autoritats com Fernández en *Problemas*, p. 105 i seg. i Noth en *Das Buch Josue*, p. 55 i d'altres. Té, però, per inconvenient principal de trobar-se massa prop de la plana del Jordà, perquè sigui un fet que hom ha de recórrer *tot el Bitron* abans d'arribar a Maḥanaim. Han estat encara proposades altres localitats esmentades en el *Liber Annuus*, 2, p. 247-248, com és ara Qalt'at er-Rabad, 'Aḡlūn, Kafringi i Slejat que no presenten cap garantia de probabilitat, igual que Tell Heḡaḡ, hipòtesi defensada, com hem dit al principi d'aquest article, pel P. de Vaux amb la particularitat inexplicable d'emplaçar Maḥanaim al S. del Jaboc contra l'opinió unànime dels exegetes, i tergiversant també la narració de la Bíblia.

¿On trobar ara un lloc de la Transjordània que satisfaci aquests requeriments exigits pel text sagrat?

Obsessionat per aquesta idea, el dia 9 de setembre del 1928, vàrem decidir fer una excursió de vuit dies a cavall, a fi d'examinar tota la conca septentrional del Jaboc i les regions adjuntes; cap lloc no vàrem reeixir a trobar que satisfés, no fos més que amb un caire de probabilitat, els requeriments esmentats, llevat de Tell el-Emrameḡ.

Tell el-Emrameḡ (fig. 1) és un tell, un puig, que s'exhibeix majestuós a la vora septentrional del torrent Jaboc, a uns 42 kms. en línia recta, a l'orient del riu Jordà. Isolat per tots costats, l'escampall de runes del seu cim diu ben alt que la mà de l'home treballà ja des de molt antic per fer d'aquest lloc quasi inaccessible una fortalesa inexpugnable (2 Sam 2, 8; 17, 24). Collocat al bell mig de l'extensa regió de Galaad, que d'un cap a l'altre domina, hom comprèn que Salomó n'hagués fet el centre d'una de las seves intendències (1 Re 4, 14). Gairebé tocant al límit oriental de la Transjordània i quasi a l'extrem de la pregonal gorja del Jaboc, es fa entenedor que David l'hagués escollit com un refugi contra la rebel·lió del seu fill Absalon, i que Abner hagués estat obligat a recórrer *tot el Bitron* o a caminar tota la matinada (2 Sam 2, 29) per arribar-hi. Prop de la gran via que devallava del N. i menava directament, primer a Rabbat Ammon (2 Sam 17, 27) i després a Seir (Gen 32, 4); a l'esguard llunyà dels camins que per l'O. i el N. hi conduïen (2 Sam 18, 23 i seg.); cap requisit, doncs, no manca a Tell el-Emrameḡ per tal de satisfer les

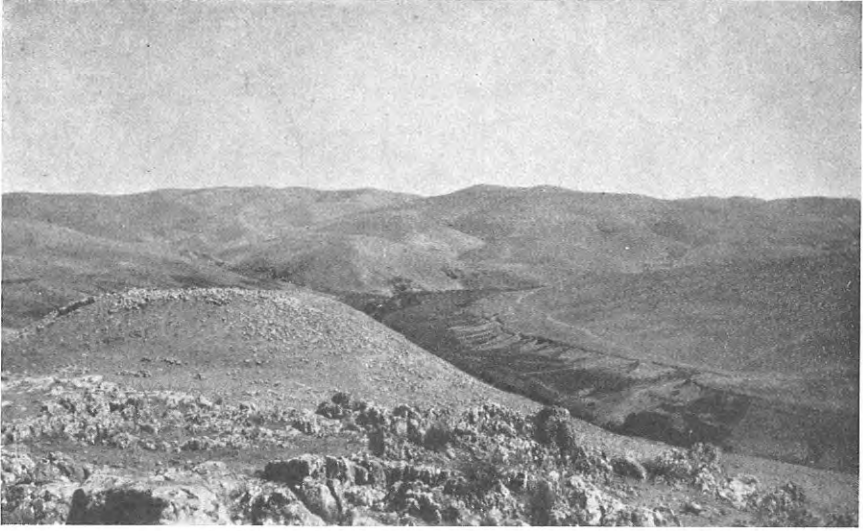

Fig. 1. Tell el-Emrameh, a esquerra i al primer pla.

(Foto *Biblia de Montserrat*)

Fig. 2. Ramats que passen el gual del Jaboc a Tell el-Emrameh.

(Foto *Biblia de Montserrat*)

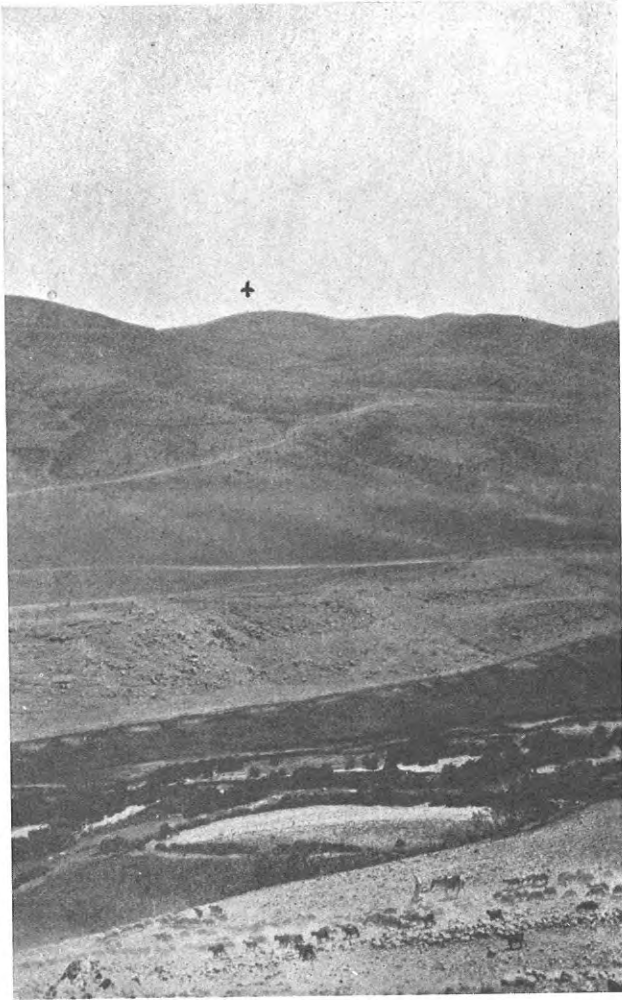
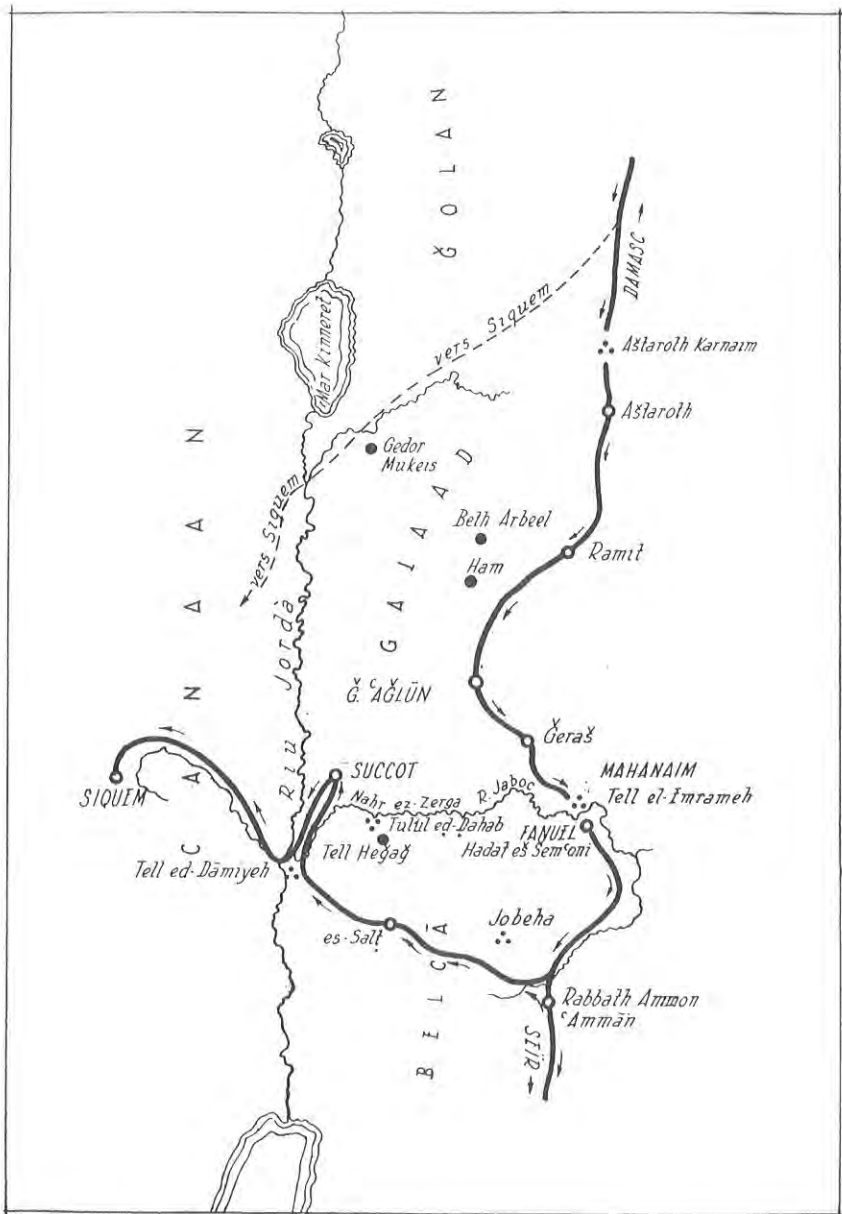

Fig. 3. El cim de wely Hadat eš-Sim'oni (+) vist des de
Tell el-Emrameh.

(Foto *Biblia de Montserrat*)

exigències reclamades per la Bíblia. Si algú insistís a veure una forma dual, i no locativa, en l'última síl·laba del vocable Maḥanaim, li diríem que just a cosa d'un quilòmetre al N. de Tell el-Emrameḥ s'aixeca un altre tell dit *ḡirbet el-Emrameḥ*.

4) EL GUAL DEL JABOC.

Tantost arribat a Maḥanaim, Jacob cuità a trametre emissaris vers Seïr, al seu germà Esaú amb una missió. A llur retorn Jacob fou informat que el seu germà venia ja també al seu encontre amb 400 homes (Gen 32, 3-6). Jacob atemorit, adreçà al Senyor una fervent pregària (ib. 32, 10-13) i, tot i essent de nit, organitzà el gros de la caravana amb l'ordre de precedir-lo, mentre romanía al campament; però, aquella mateixa nit prengué les seves mullers, les serventes i els seus onze fills, i els féu passar el gual del Jaboc (ib. 14-24), juntament amb els ramats que haguessin romàs a la ressaga (fig. 2).

5) FANUEL.

El text sagrat (verset 25) fa constar que una volta Jacob hagué fet passar el torrent a la seva família, ell *romangué sol*, naturalment a la seva vora esquerra, deixant que la caravana prosseguís camí enllà. Poc després també ell reprengué la caminada, i poca, podem pensar, fou la distància recorreguda, quan se li aparegué l'Àngel de Yahuè abans i tot d'haver-se alçat l'aurora. Aleshores tingué allí lloc l'escena misteriosa descrita en Gen 32, 25-33, i que motivà el nom de *Fanuel*.

Pertocant la seva identificació, com per a Maḥanaim, també per a aquesta entitat geogràfica han estat excogitades diverses hipòtesis. Nosaltres estem convençuts que, una volta admesa la identificació Maḥanaim = Tell el-Emrameḥ, Fanuel no pot ésser altre lloc que Hadat eš-Sim'oni, wely que emergeix dalt d'una muntanya (fig. 3), davant per davant al S. de Tell el-Emrameḥ. D'ésser així, es comprendria encara que Gedeó en l'acte de perseguir els capitosts dels madianites, després d'haver passat per Succot, situat a la plana del Jordà, hagués des d'allí *pujat* vers la regió muntanyosa com és de suposar, per atènyer Fanuel (Jtg 8, 8) i d'allí anar perseguint els madianites «pel camí dels qui habiten a les tendes, a l'orient de Nobah i de Iogbaa» (ib. 8, 11).

6) VERS SEÏR.

«Eixia el sol», diu Gen 32, 32, «quan Jacob havia passat Fanuel». No calgué al servent de Déu canviar de direcció, car es trobava ja damunt el camí que des de Tell el-Emrameḥ i Hadat eš-Sim'oni, passant per Amman, mena directament cap a la Idumea oriental.

7) L'ENCONTRE AMB ESAU.

Terminada la narració de l'episodi ocorregut a Fanuel, Gen 32, 32 diu que Jacob continuà el seu camí tot coixejant, i, tot de sobte l'autor sagrat encapçala el cap. 33, dient: «Alçà Jacob els seus ulls, i esguardà, i heus aquí que Esau venia...». Aquestes paraules indiquen clarament que el recorregut entre Fanuel i el lloc de l'encontre no fou pas considerable. No fou necessari que Jacob s'arribés fins a Seïr, car Esau havia ja partit d'allí dies abans, per tal d'anar també ell a l'encontre del seu germà. No considerem, doncs, temerari suposar que el feliç esdeveniment tingué lloc a Amman o als seus encontorns. Amb tota intenció hem dit *feliç* esdeveniment. Llegint Gen 33, 4-7, hom s'imagina la immensa joia que degué sentir Jacob en veure que les seves passades angoixes a la perspectiva d'un imminent contacte amb el seu germà, eren tan inesperadament convertides en una mútua abraçada fraternal.

Seguiren de part i d'altra els compliments d'habitud, i per fi se separaren. Esau se'n tornà aquell dia cap a Seïr, i Jacob no prosseguí ja més vers la Idumea, ans girà de direcció, via de Canaan i directament cap a Succot.

8) CAP A SUCCOT.

Si, com hem suposat, l'encontre de Jacob amb el seu germà ocorregué pels voltants d'Amman, per a anar a Succot, Jacob tenia a mà un camí molt fressat que, passant per es-Salt conduïa fins a la vall del Jordà a ed-Damiyeh. D'aquí no li calgué sinó pujar vall amunt fins a trobar altra volta el torrent Jaboc, que ara passarà de S. a N. per arribar poc després a Tell Deir-'Alla (Succot). Sojornà allí una llarga temporada i després, passat el riu Jordà que tenia gairebé a tocar, «arribà en pau a la ciutat de Siquem» (Gen 33, 18).

9) ARRIBADA A SIQUEM.

Jacob es trobava, doncs, al cor de la terra de Canaan de retorn de Paddan-Aram, i allí, davant per davant de la ciutat, va acampar.

P. BONAVENTURA UBACH, O. S. B.
Monjo de Montserrat